

protagonistů, z nichž někteří dokázali tyto rámce přizpůsobit svým záměrům. Jistým kontrapunktem k Wihodovu textu je úzeji zaměřená studie Eduarda Mühlheho, která jednak přináší důkladné shrnutí dat o polském biskupství druhé poloviny 12. století, jednak sumarizuje postoje a postavení polského episkopátu. Ukazuje, že polovinu biskupů tvořili cizinci, obecně více naklonění imperiální myšlence a závislejší na knížecí moci, neboť jim chybělo lokální ukotvení. Střet mezi přívrženci emancipačního proudu a tradicionalisty však vedl po jiné linii. V každém případě mělo zřejmě alexandriinské schisma v Polsku jen omezený a krátkodobý dopad. Důkladné shrnutí nepřátelství mezi Přemyslenci a Wettiny v důsledku zavržení první ženy Přemysla Otakara I. a následného pragmatického manévrování mezi kandidáty v zápasu o říšský trůn zpracoval André Thieme. Své starší výzkumy o postavení Chebska pak shrnul František Kubů.

Přes jistou nevyváženost přináší sborník řadu faktograficky, metodicky i koncepčně zajímavých příspěvků, které vydávají cenné svědectví o dění na východním pomezí Říše ve 12. století. Díky jazyku publikace a vydání v kvalitním německém nakladatelství výsledky sborníku nepochybně proniknou i do širšího povědomí mimo hranice jednotlivých medievistik.

DAVID KALHOUS

Jiří SMRŽ, *Cechy v pražských městech od prvních zpráv ve 13. století až do jejich zrušení v roce 1860*, Archiv hlavního města Prahy – Scriptorium, Praha 2019 (= Documenta Pragensia Monographia 37)

463 s., ISBN 978-80-86852-81-2 (AHMP), 978-80-88013-83-9 (Scriptorium)

K problematice pražských cechů existuje početná starší literatura a několik novějších studií, doposud jsme však postrádali moderní syntézu, která by téma pojednala v delším časovém období a z hlediska aktuálních historiografických přístupů. Předkládaná publikace Jiřího Smrže, jež vychází z autorovy rigorózní práce obhájené roku 2018 na pražské Katedře pomocných věd historických a archivního studia, se tuto mezeru snaží zaplnit.

Kniha je rozdělena do sedmi kapitol včetně úvodu a závěru. V úvodu autor nastiňuje hlavní cíle výzkumu a shrnuje současný stav bádání. Ve

druhé kapitole se zaměřuje na názvosloví. Vysvětluje, co chápe pod termínem řemeslo nebo živnost, bratrstvo či cech. Souhlasí s dosavadním používáním termínu bratrstvo pro organizaci náboženského rázu a cech pro sdružení hájící hospodářské zájmy svých členů. Upozorňuje také na pojmenování profesí v jednotlivých jazycích, což vychází – vzhledem k dlouhému sledovanému horizontu – z jazykově různorodých pramenů (čeština, latina, němčina). Ve třetí kapitole Smrž představuje hlavní prameny a nastiňuje možnosti jejich studia. Jde především o písemné zdroje (cechovní artikule, úřední knihy, osobní doklady a agendu nadřízených orgánů), stranou ale neponechává ani hmotné prameny (pokladnice, typáře a razítka a ostatní cechovní předměty, jako byly symbolická žezla představených, výběřčí pokladničky nebo misky na příspěvky členů organizace apod.). Ve čtvrté kapitole autor rekonstruuje vývoj cechovního zřízení v pražských městech od počátků ve druhé polovině 13. století až do května roku 1860, kdy došlo tzv. prozatímním živnostenským řádem ke zrušení cechovních organizací v hospodářském slova smyslu, resp. byla zrušena veškerá profesní sdružení na cechovních principech. Profesní organizace ani označení cech však nezanikly a lze sledovat přerod někdejších cechů v živnostenská společenstva, která si ještě po několik desetiletí uchovávala zvyky i movitý majetek, jakož i úřední agendu a listinné archivy svých právních předchůdců. Stěžejní rozdíl ale představovala skutečnost, že členství v těchto organizacích nebylo vázáno na provozování dané živnosti.

Smrž neopomenul zmínit specifické aspekty vývoje pražských cechů (meziměstské cechy, období, v němž pražské organizace stály v čele zemských cechů a cechovní filiace, společné cechy více profesí, otázky jurisdikce nebo židovské cechy). Poté vyjmenovává dle abecedního pořádku přehled všech 158 doložených pražských cechů. Každý cech má vlastní encyklopedické heslo s ustálenou strukturou: v záhlaví lze vždy nalézt název cechu česky, latinsky, německy a staročesky. Následuje vlastní text, v jehož úvodu je krátce představena dosavadní literatura. V této části medailonku je rovněž uveden důležitý odkaz na fond cechu (pokud existuje) včetně informace o stavu jeho zpracování. V navazující části je nejdříve pojednáno o povaze dané profese – technologii a výsledné produkci či poskytované službě, poté přichází výklad o dějinách cechu. Ke knize jsou připojeny tři glosáře pražských cechů: glosář latinsko-český, německo-český a staročeský.

Publikace sleduje široké chronologické období od druhé poloviny 13. až do 19. století. Její

těžiště se nachází v raně novověkém a předmoderním období, kde také leží oblast hlavního autorova badatelského zájmu. Mladší období jsou zpracována důkladně, Smrž pracuje s řadou doposud needitovaných pramenů a tyto části lze bezpochyby považovat za nejvíce přínosné. Podíváme-li se však blíže na období od prvních dokladů o cechovním zřízení až zhruba do roku 1526, největší problém spatřuji v nedostatečném reflektování základní pragensiální literatury zaměřené na středověké dějiny. Například v kapitole věnované dosavadní historiografii autor vyzdvihuje přínos Bedřicha Mendla na poli výzkumu pražských cechů, aniž by citoval Mendlovy další práce, v nichž se dotýkal problematiky složení pražské městské society. Právě ve studiích pojednávajících o domnělé sociální krizi ve městě ve 14. století nebo o hospodářských poměrech se Mendl problematice pražských cechů, bratrstev a vůbec společenskému a hospodářskému postavení řemeslníků velmi podrobně věnuje.

Smrž necituje ani zcela zásadní práci pro poznání pražských dějin, *Prahu před husitskou revolucí* Jaroslava Mezníka (1990). V jejím úvodu Mezník poměrně kriticky hodnotí předcházející bádání a přesvědčivě upozorňuje na Mendlovo pochybení. Bedřich Mendl se totiž ve svém díle pokoušel přenášet závěry zahraničního bádání na české (potažmo pražské) poměry a ve 14. století programově hledal také v českých a moravských městech souboj o moc mezi patriciátem a řemeslníky. Právě Mezník však ve své knize a v dalších studiích přesvědčivě prokázal (na příkladu Brna a Jihlavy), že k podobným střetům ani v Praze, ani v dalších českých a moravských městech nedocházelo. Sociální střety zde byly motivovány jinými důvody. Kdyby tuto práci autor znal, nemohl by na s. 60 zcela mylně tvrdit, že tyto „události byly jistými dozvuky obdobných střetů v říšských městech z počátku třicátých let 14. století“. Nebyly, v českých a moravských městech k podobným střetům nikdy nedošlo.

Anotovaná publikace svým pojetím a zpracováním zůstává v myšlenkovém světě minulého století. Až tvrdošíjně pomíjení hospodářského a sociálního kontextu působení cechů a bratrstev ve městě je pozoruhodné. Naopak je na první pohled zjevný autorův až nekritický obdiv k Zikmundu Wintroví. Ten sice ve svém monumentálním díle shromáždil až neuvěřitelné množství pramenných zmínek a dokladů (dnes leckdy deperditních), ale již starší bádání přesvědčivě prokázalo, že tyto údaje nedokázal kriticky utřídit, zhodnotit a interpretovat. Přes nesmírný význam jeho díla pro pražské dějiny je k němu zapotřebí přistupovat s náležitou kritikou

a obezřetností. Na to opět upozorňovali již starší badatelé, Smrž však tato upozornění pomíjí. Winter pro něj zůstává základní autoritou, na níž je výklad postaven. Nedopatřením jsou navíc některé (i Mendlovy) práce či studie citovány pouze v poznámkovém aparátu, zatímco v přehledu použité literatury chybějí.

Zde se dostávám k zásadní výtce k celkovému konceptu zpracování knihy. Mám za to, že nelze zpracovávat téma cechů a bratrstev bez přihlídnutí k hospodářskému a společenskému vývoji města. Vždyť řemeslníci jako plnoprávní měšťané usměrňovali budoucnost města na obecních shromážděních, cechovní mistři již od počátku 14. století pravidelně pronikali do městské rady a spolu s tzv. patricijskými rodinami ovlivňovali politicko-mocenské, hospodářské, společenské a od počátku 15. století také věroučné směřování města. Prezentace pražských cechů a řemesel bez zohlednění tohoto kontextu tak zůstává pouze na půli cesty a nemůže vést ke správnému zhodnocení jejich významu pro rozvoj města. Publikaci tak lze použít výhradně jako encyklopedii pro první, orientační informaci k tématu. Pokud by však někdo chtěl dále a kriticky pracovat, musí si opatřit další základní pragensiální literaturu a porovnávat Smržovy závěry s tvrzením staršího bádání. To je myslím na podobně koncipovanou publikaci málo. Pokud bude nastupující generace k pražským dějinám přistupovat pomíjením zcela zásadních badatelských autorit (Mezník, Mendl, Kejř, Hoffmann), aniž by k nim autoři zaujali – s důkladnou znalostí jejich přínosu – kritický postoj či se s jejich závěry kriticky argumentačně vypořádali, budou takto vzniklé publikace myšlenkově antikvovány již v době svého vydání.

MARTIN MUSÍLEK

Robert ŠIMŮNEK, *Obraz šlechtického panství v Čechách 1500–1750*, Nakladatelství Lidové noviny – Historický ústav AV ČR, Praha 2018 (= Česká historie 37)

703 s. + 24 nečíslovaných stran obrazových příloh, ISBN 978-80-7422-654-0 (NLN), 978-80-7286-326-6 (HÚ)

V relativně krátkém časovém sledu vydalo Nakladatelství Lidové noviny dvě publikace zabývající se tématy, která dlouho stála na okraji pozornosti české historiografie. Jejich odraz v podobě libivých artefaktů přitom vzbuzoval masový zájem